
Az Európai Unió büntetőjog-alkotásának tendenciái a Lisszaboni Szerződés után

Udvarhelyi Bence*

A Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően, a Szerződés által biztosított jogharmonizációs hatáskörök alapján intenzív uniós büntetőjogi jogalkotási hullám szentanúi lehetünk, amely célja egyes súlyos, határokon átnyúló bűncselekmények tényállásainak és büntetési tételeiknek szabályozása, a tagállami nemzeti büntetőjogok közelítése. Az elfogadott uniós irányelvek vizsgálata révén a formálódó uniós büntetőpolitika tendenciáiról és a büntetőjogi alapelvek uniós jogalkotás során történő figyelembevételéről is képet kaphatunk. **Kulcsszavak:** uniós büntetőjog, Lisszaboni Szerződés, irányelv, jogharmonizáció, európai büntetőpolitika

The tendencies of EU criminal legislation after the Treaty of Lisbon

After the entry into force of the Treaty of Lisbon, based on the legal harmonization competences provided by the Treaty, we can witness an intense criminal law legislation in the European Union. The purpose of the Union is to determine the definition of criminal offences and sanctions in the areas of certain particularly serious crime with a cross-border dimension and thereby to approximate the national criminal laws of the Member States. Through the examination of the adopted EU directives, the tendencies of the developing EU criminal policy and the observance of criminal law principles during EU legislation can also be analysed.

Keywords: EU criminal law, Treaty of Lisbon, directive, legal harmonization, European criminal policy

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2023.2.118>

1. Bevezetés

Az Európai Unió Maastrichti Szerződéssel kialakított hárompilléres struktúrájának felszámolásával, és a bel- és igazságügyi együttműködés önálló szupranacionális politikává tételével a 2007. december 13-án aláírt és 2009. december 1-jén hatályba lépett Lisszaboni Szerződés¹ az uniós büntetőjogot is új alapokra helyezte. Bár az Európai Unió már ezt megelőzően is tevékenyen fellépett a tagállamok büntetőjogának közelítése érdekében, a Lisszaboni Szerződés az uniós

* Egyetemi adjunktus, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete, Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék.

¹ Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról [HL C 306., 2007. 12. 17., 1-271.]

jogalkotó büntetőjogi jogharmonizációs hatásköreit jelentősen megerősítette és kibővítette.

Jelen tanulmány célja az Európai Unió büntetőjogi jogharmonizációs tevékenységének és eredményeinek bemutatása és analízisa. A kutatás során részletesen elemzésre kerülnek a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően elfogadott uniós büntetőjogi irányelvek. Mindezek révén a tanulmány a büntetőjogi alapelvek uniós jogalkotásban történő érvényesülésével kapcsolatos alapvető tendenciákra és a formálódó uniós büntetőpolitika jelenlegi helyzetére is rá kíván világítani.

2. Európai Unió büntetőjog a Lisszaboni Szerződés után

Az anyagi büntetőjogi jogharmonizációra vonatkozó hatályos szabályokat az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (EUMSz.) 83. cikke tartalmazza. Az EUMSz. 83. cikk (1) bekezdése szerinti *általános jogharmonizációs kompetencia* alapján az uniós jogalkotók mindeddig összesen hét irányelvet fogadtak el, az *emberkereskedelem*², a *gyermek szexuális kizsákmányolása*³, a *számítógépes bűnözés*⁴, a *pénzhamisítás*⁵, a *terrorizmus*⁶, a *pénzmosás*⁷, valamint a *készpénz-helyettesítő fizetési eszközök hamisítása*⁸ tárgyában.⁹ Az EUMSz. 83. cikk (2) bekezdésében

² Az Európai Parlament és a Tanács 2011/36/EU irányelve (2011. április 5.) az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról [HL L 101., 2011. 04. 15., 1-11.] (továbbiakban: Emberkereskedelem irányelv)

³ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/93/EU irányelve (2011. december 13.) a gyermek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról [HL L 335., 2011. 12. 17., 1-14.] (továbbiakban: Szexuális kizsákmányolás irányelv)

⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/40/EU irányelve (2013. augusztus 12.) az információs rendszerek elleni támadásokról és a 2005/222/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról [HL L 218., 2013. 08. 14., 8-14.] (továbbiakban: Számítógépes bűnözés irányelv)

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/62/EU irányelve (2014. május 15.) az euro és más pénznem hamisítás elleni, büntetőjog általi védelméről, valamint a 2000/383/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról [HL L 151., 2014. 05. 21., 1-8.] (továbbiakban: Pénzhamisítás irányelv)

⁶ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/541 irányelve (2017. március 15.) a terrorizmus elleni küzdelemről, a 2002/475/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, valamint a 2005/671/IB tanácsi határozat módosításáról [HL L 88., 2017. 03. 31., 6-21.] (továbbiakban: Terrorizmus irányelv)

⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1673 irányelve (2018. október 23.) a pénzmosás elleni büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről [HL L 284., 2018. 11. 12., 22-30.] (továbbiakban: Pénzmosás irányelv)

⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/713 irányelve (2019. április 17.) a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel elkövetett csalás és a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök hamisítása elleni küzdelemről, valamint a 2001/413/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról [HL L 123., 2019. 05. 10., 18-29.] (továbbiakban: Készpénz-helyettesítő fizetési eszköz irányelv)

⁹ A teljesség kedvéért érdemes megemlíteni, hogy az uniós jogalkotó 2014-ben – részben – az EUMSz. 83. cikk (1) bekezdése alapján egy további irányelvet is elfogadott, amely azonban nem egy bűncselekmény harmonizációját célozza, hanem a bűncselekményekhez felhasznált eszközök és az abból származó jövedelem befagyasztását és elkobzását szabályozza, ezért kívül esik a vizsgálódásunk tárgykörén. Lásd: Az Európai Parlament és a Tanács 2014/42/EU irányelve (2014. április 3.) a bűncselekmény elkövetési eszközeinek és az abból származó jövedelemnek az Európai Unió belüli befagyasztásáról és elkobzásáról [HL L 127., 2014. 04. 29., 39-50.]

rögzített *járadékos jogharmonizációs hatáskörre* hivatkozva az uniós jogalkotó két irányelvet fogadott el, melyek a *piaci visszaélések*¹⁰ és az *Európai Unió pénzügyi érdekeit sértő bűncselekmények*¹¹ elleni küzdelemről rendelkeznek.

Ahogy arra az elfogadott másodlagos jogforrások is utalnak¹², az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés 83. cikke értelmében a büntetőjogi jogközelítés *bűncselekményi tényállásokra és szankciókra vonatkozó szabályozási minimumok*¹³ elfogadásával valósulhat meg. A *minimumharmonizáció* azt a kötelezettséget rója a tagállamokra, hogy az uniós normákban előírt minimumot teljesítsék.¹⁴ Ez azt jelenti, hogy a tagállamok kötelesek az uniós jogi aktusokban meghatározott magatartásokat bűncselekménnyé nyilvánítani és büntetni rendelni, azokat azonban a büntetethez szükséges további elemekkel nem egészíthetik ki, és az uniós normák által meghatározottnál enyhébb szankciókat nem írhatnak elő.¹⁵ A minimumharmonizáció azonban nem akadályozhatja a tagállamokat abban, hogy az uniós jogforrásokban foglaltakhoz képest *szigorúbb szabályokat vezessenek be vagy tartsanak fenn*, például az uniós normákhoz képest egyéb magatartásokat is büntetendővé nyilvánítsanak vagy súlyosabb büntetéseket írjanak elő.¹⁶

Az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdése szerint a minimumharmonizáció nem irányulhat valamennyi büntetőjogi kérdés szabályozására, hanem kizárólag a *bűncselekményi tényállásokra* és a *büntetési tételekre* vonatkozhat. A jogalkotási gyakorlat ugyanakkor azt mutatja az uniós jogalkotó a felhatalmazását a Szerződés szűk nyelvtani értelméhez képest tágan értelmezi, és a tényállási elemeken és

¹⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/57/EU irányelve (2014. április 16.) a piaci visszaélések büntetőjogi szankcióiról [HL L 173., 2014. 06. 12., 179-189.] (továbbiakban: Piaci visszaélés irányelv)

¹¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/1371 irányelve (2017. július 5.) az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről [HL L 198., 2017. 07. 28., 29-41.] (továbbiakban: PIF irányelv)

¹² Emberkereskedelem irányelv 1. cikk, Szexuális kizsákmányolás irányelv 1. cikk, Számítógépes bűnözés irányelv 1. cikk, Pénzhamisítás irányelv 1. cikk, Terrorizmus irányelv 1. cikk, Pénzmosás irányelv 1. cikk, Kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz irányelv 1. cikk, Piaci visszaélés irányelv 1. cikk (1) bekezdés, PIF irányelv 1. cikk

¹³ Vö. Asp, Petter: *The Substantive Criminal Law Competence of the EU*, Jure Bokhandel, Stockholm, 2012, 110-127 o., Klip, André: *European Criminal Law. An Integrative Approach*, Intersentia Publishing, Cambridge – Antwerp – Portland, 2012, 162-163, 166-167. o.

¹⁴ Böse, Martin: *Justizielle Zusammenarbeit in Strafsachen*, in: EU-Kommentar (Hrsg.: Schwarze, Jürgen), Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2012, 1077-1078. o.

¹⁵ Karsai Krisztina: *Büntetőjogi jogközelítés az Európai Unióban*, in: *Az európai büntetőjog kézikönyve* (szerk.: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin), Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008, 443. o. Vö. Böse, Martin: *Kompetenzen der Union auf dem Gebiet des Straf- und Strafverfahrensrechts*, in: *Europäisches Strafrecht mit polizeilicher Zusammenarbeit* (Hrsg.: Böse, Martin), Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2013, 157-158. o., Dorra, Fabian: *Strafrechtliche Legislativkompetenzen der Europäischen Union. Eine Gegenüberstellung der Kompetenzlage vor und nach dem Vertrag von Lissabon*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2013, 219-222. o.

¹⁶ Karsai Krisztina: *The legality of criminal law and the new competences of the TFEU*, *Zeitschrift für Internationale Strafrecht dogmatik*, 1/2016, 30-31. o., Safferling, Christoph: *Internationales Strafrecht. Strafanwendungsrecht – Völkerstrafrecht – Europäisches Strafrecht*, Springer Verlag, Heidelberg – Dordrecht – London – New York, 2011, 417. o., Satzger, Helmut: *Internationales und Europäisches Strafrecht. Strafanwendungsrecht – Europäisches Straf- und Strafverfahrensrecht – Völkerstrafrecht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2016, 144. o., Schermuly, Katharina: *Grenzen funktionaler Integration: Anforderungen an die Kontrolle europäischer Strafgesetzgebung durch den EuGH*, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 2013, 56. o. Vö. Klip: i.m. 166-167. o.

szankciókon kívül gyakran egyéb kérdéseket is a szabályozás körébe von. A *bűncselekményi tényállások harmonizációja* vonatkozásában az uniós jogalkotó meghatározza a *büntetendővé nyilvánítandó magatartásokat*, vagyis a bűncselekmények objektív és szubjektív tényállási elemeit. A természetes személyek felelősségre vonásán túl az uniós jog rendelkezik a *jogi személyek felelősségéről* is. A *büntetőjogi szankciókra vonatkozó minimumszabályokat*¹⁷ érintően az uniós jogalkotó az Európai Unió Bírósága által kidolgozott minimumtriász¹⁸, a *hatékonyság, arányosság és visszatartó erő* követelményeiből indul ki, emellett ugyanakkor az uniós jogalkotó meghatározhatja a *büntetés nemét és/vagy annak legkisebb mértékét*, valamint azt, hogy a szankciók megállapítása során mi minősül *súlyosító* és mi *enyhítő körülménynek*. Az uniós irányelvek emellett kitérnek a *joghatósági szabályokra*, valamint a bűncselekményi tényállásokkal és szankciókkal szorosan összefüggő *egyéb kérdésekre* (például a bűncselekmény elévülésére vagy a tagállamokkal és az uniós szervekkel való büntetőjogi együttműködésre és információcserére) is.¹⁹

3. A bűncselekményi tényállások harmonizációja

Az Európai Unió anyagi büntetőjogi irányelvei elsőként a tárgyi hatályuk alá tartozó *bűncselekmény vagy bűncselekmények büntetőjogi tényállásait*, azok *objektív és szubjektív tényállási elemeit* határozzák meg, amelyeket a tagállamoknak át kell ültetniük a nemzeti jogrendszerükbe. Az uniós irányelvek az alábbi bűncselekmények kriminalizációját írják elő.

Emberkereskedelem irányelv	Emberkereskedelemmel kapcsolatos bűncselekmények (2. cikk)
Szexuális kizsákmányolás irányelv	Szexuális bántalmazással kapcsolatos bűncselekmények (3. cikk)
	Szexuális kizsákmányolással kapcsolatos bűncselekmények (4. cikk)

¹⁷ A szankciókat érintő harmonizáció kritikai elemzéséről bővebben lásd: Kert, Robert: Die Angleichung von Strafen in der Europäischen Union, *Miskolci Jogi Szemle*, 2019/2. különszám, 7-20. o., Satzger, Helmut: The Harmonisation of Criminal Sanctions in the European Union. A New Approach, *Eu crim – The European Criminal Law Associations' Forum*, 2/2019, 116-119. o.

¹⁸ Lásd: 68/88. sz. *Bizottság kontra Görögország ügyben* 1989. szeptember 21-én hozott ítélet [EBHT 1989., 2965.] 24. pont

¹⁹ Bővebben lásd: Asp: i.m. 95-102. o., Csonka Péter – Landwehr, Oliver: 10 Years after Lisbon – How "Lisbonised" is the Substantive Criminal Law in the EU? *Eu crim – The European Criminal Law Associations' Forum*, 4/2019, 264-265. o., Dorra: i.m. 79-91, 222-229. o., Hollán Miklós: Az anyagi büntetőjog harmonizációja, in: *Az EU mint a szabadság, a biztonság és a jog térsége. Magyarország az Európai Unióban 2004-2014* (szerk.: Hollán Miklós), Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Nemzetközi Intézet, Budapest, 2014, 48-56. o., Killmann, Bernd-Roland: Systematisierung, in: *Europäisches Strafrecht* (Hrsg.: Sieber, Ulrich – Satzger, Helmut – von Heintschel-Heinegg, Bernd), Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2014, 296-301. o., Klip: i.m. 179-211, 316-330, Miettinen, Samuli: *Criminal Law and Policy in the European Union*, Routledge, London – New York, 2013, 134-142. o., Mitsilegas, Valsamis: *EU Criminal Law*, Hart Publishing, Oxford – Portland, 2009, 87-90. o., Peers, Steve: *EU Justice and Home Affairs Law*, Oxford University Press, Oxford – New York, 2016, 197-209. o.

	Gyermekpornográfiával kapcsolatos bűncselekmények (5. cikk)
	Gyermekekkel való, szexuális céllal történő kapcsolatfelvétel (6. cikk)
Számítógépes bűnözés irányelv	Információs rendszerekhez való jogellenes hozzáférés (3. cikk)
	Rendszert érintő jogellenes beavatkozás (4. cikk)
	Adatot érintő jogellenes beavatkozás (5. cikk)
	Jogellenes adatszerzés (6. cikk)
	A bűncselekmények elkövetéséhez használt eszközöket érintő, sui generis előkészületi magatartások (7. cikk)
Pénzhamisítás irányelv	Pénzhamisítás (3. cikk)
Terrorizmus irányelv	Terrorista bűncselekmények (3. cikk)
	Terrorista csoporthoz kapcsolódó bűncselekmények (4. cikk)
	Terrorista bűncselekmény elkövetésére való nyilvános uszítás (5. cikk)
	Terroristák toborzása (6. cikk)
	Terrorista kiképzésben részesítés (7. cikk)
	Terrorista kiképzésben való részvétel (8. cikk)
	Terrorizmus céljából való utazás (9. cikk)
	Terrorizmus céljából való utazás szervezése vagy egyéb módon történő elősegítése (10. cikk)
	Terrorizmus finanszírozása (11. cikk)
	Terrorista tevékenységekhez kapcsolódó egyéb bűncselekmények (12. cikk)
Pénzmosás irányelv	Pénzmosás (3. cikk)
Készpénz-helyettesítő fizetési eszköz irányelv	Készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználása (3. cikk)
	Materiális készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználásával kapcsolatos bűncselekmények (4. cikk)
	Immateriális készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználásával kapcsolatos bűncselekmények (5. cikk)
	Információs rendszerekkel kapcsolatos csalás (6. cikk)
	A bűncselekmények elkövetéséhez használt eszközöket érintő, sui generis előkészületi magatartások (7. cikk)
Piaci visszaélés irányelv	Bennfentes kereskedelem, más személy bennfentes kereskedelemben való részvételre felhívása vagy erre rábírása (3. cikk)
	Bennfentes információk jogosulatlan közzététele (4. cikk)
	Piaci manipuláció (5. cikk)

PIF irányelv	Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás (3. cikk)
	Pénzmosás (4. cikk (1) bekezdés)
	Aktív és passzív vesztegetés (4. cikk (2) bekezdés)
	Hűtlen kezelés (4. cikk (3) bekezdés)

Ahogy látható, az irányelvek egy része, mint a *pénzhamisítás és a pénzmosás tárgyában elfogadott irányelvek* kizárólag a tárgyi hatályuk alá tartozó bűncselekmények tényállásait határozzák meg, míg mások, mint például a *terrorizmus elleni küzdelemről szóló irányelv* tág körben vonják meg a büntetendő cselekmények körét és széleskörű kriminalizációt írnak elő. A bűncselekményi tényállások definiálása mellett az irányelvek egy része a *bűncselekmény jellegéből adódó egyéb kérdésekre* is kitér. Így például a *gyermekek szexuális kizsákmányolásáról szóló irányelv* rendelkezik a beleegyezési korhatárról és a beleegyezésen alapuló szexuális cselekmények tagállami kriminalizációjáról²⁰, a *pénzmosás elleni irányelv* meghatározza a bűncselekmény alapcselekményeinek körét és azok bizonyítására vonatkozó speciális szabályokat²¹, a *pénzügyi érdek védelméről szóló irányelv* pedig részletesen definiálja a hivatalos személy, mint a passzív vesztegetés és a hűtlen kezelés elkövetőjének fogalmát és fajtáit.²²

A büntetendő magatartások meghatározásánál az uniós jogalkotónak fokozottan tekintettel kell lennie az *ultima ratio* és a *szubszidiaritás elveire*. Ennek megfelelően a büntetőjogi eszközök alkalmazására csak akkor kerülhet sor, amennyiben arra valamely alapvető érdek védelme érdekében szükség van, és amennyiben ez enyhébb eszközökkel nem biztosítható. Ezzel kapcsolatban számos irányelvben találhatunk *pozitív példákat*. Bizonyos uniós jogi aktusok csak a *bűncselekmények súlyosabb formáinak kriminalizálását* írják elő, az enyhébb alakzatok esetén viszont a tagállamok lehetőséget kapnak a büntetőjogon kívüli eszközök alkalmazására is. Így például a *pénzügyi érdekeket sértő csalások elleni büntetőjogi küzdelemről szóló irányelv* a 10.000 eurós értékhatárt el nem érő, ún. „*bagatell*” cselekmények esetén lehetővé teszi a tagállamoknak a büntetőjogi jogkövetkezmények helyett más jogágba tartozó (például polgári jogi, adminisztratív) szankciók alkalmazását.²³ Hasonlóképpen a *szexuális bántalmazás és kizsákmányolás elleni irányelv* bizonyos, beleegyezésen alapuló elkövetési magatartások (például a hasonló életkorú, valamint lelki és testi fejlettségi vagy érettségi szintű társsal folytatott, beleegyezésen alapuló szexuális tevékenység, vagy a beleegyezésen alapuló kapcsolat keretében megvalósuló pornográf előadáson való részvétel) kriminalizálását a tagállamok mérlegelési jogkörébe utalja.²⁴ További példaként hozható az *információs rendszerek elleni támadásról szóló irányelv* és a *bennfentes kereskedelemről szóló irányelv*, amelyek értelmében a tagállamoknak nem kell valamennyi esetben a kriminalizáció eszközhöz nyúlni, a vonatkozó cselekményeket

²⁰ Szexuális kizsákmányolás irányelv 2. cikk b) pont és 8. cikk

²¹ Pénzmosás irányelv 2. cikk 1. pont és 3. cikk (3)-(4) bekezdés

²² PIF irányelv 4. cikk (4) bekezdés

²³ PIF irányelv 7. cikk (4) bekezdés

²⁴ Szexuális kizsákmányolás irányelv 5. cikk (8) bekezdés, 8. cikk

„legalább a súlyos(abb) esetekben” kell bűncselekménynek nyilvánítaniuk.²⁵ A súlyos eset fogalmát ugyanakkor ezek a jogi aktusok nem határozzák meg közvetlenül, hanem a tagállamok mérlegelési jogkörébe utalják.

Az *ultima ratio* és a szubsidiaritás elveivel kapcsolatban ugyanakkor *aggasztó tendenciák* is megfigyelhetők. Az uniós irányelvek ugyanis több esetben is az előkészületi vagy részesi magatartásokhoz hasonló, de a befejezett tettesi bűncselekményektől olyan távol eső cselekmények kriminalizálására kötelezi a tagállamokat, amelyek a részességhez szükséges járulékoság szintjét sem feltétlenül érik el, és amelyek a jogtárgy veszélyeztetésére pusztán absztrakt módon alkalmasak. Így például az *információs rendszerek elleni támadásokról* és a *pénzhamisítás elleni küzdelemről szóló irányelv* önállóan az irányelv hatálya alá tartozó bűncselekmények elkövetéséhez használt eszközök (például számítógépes programok, jelszavak, belépési programok, biztonsági hologramok és vízjelek) vonatkozásában megvalósított előkészületi jellegű magatartásokat (például az elkövetési tárgyak előállítását, elfogadását, megszerzését, birtoklását, forgalomba hozatalát).²⁶ A *terrorizmus elleni küzdelemről szóló irányelv* pedig számos olyan előkészületi jellegű magatartást is a büntethetőség körébe von, amelyek csak nagyon távoli összefüggésben vannak a konkrét terrorista cselekmények megvalósításával (például terrorista kiképzésben részesítés, terrorista kiképzésben való részvétel, terrorizmus céljából való utazás szervezése vagy elősegítése), és amelyek akkor is büntetendők, ha az elkövetőnek nem is állt szándékában konkrét terrorista bűncselekmény elkövetése, és cselekménye egy ténylegesen elkövetett terrorcselekménnyel sem állt kapcsolatban.²⁷ A büntetőjogi fenyegetettség ily módon történő kiterjesztése esetén komolyan felmerül az *ultima ratio* elve figyelembevételének kérdése, ezen magatartások kriminalizálásának indokoltsága ugyanis még az uniós büntetőjog legitimitációját biztosító indokok alapján se mindig védhető.

A bűncselekmények alanyi oldalát vizsgálva kiemelendő, hogy az uniós jogalkotó a *bűnösségen alapuló felelősség elve* alapján kizárólag a bűnösen elkövetett cselekményeket kriminalizálja és nem kötelezi a tagállamokat arra, hogy valamely magatartást az elkövető bűnösségétől függetlenül, *objektív felelősség (strict liability)* keretében nyilvánítsanak bűncselekménnyé.²⁸ Az uniós büntetőjogi aktusok alapvetően a *szándékos* tevékenységeket vagy mulasztásokat rendelik büntetni.²⁹

²⁵ Számítógépes bűnözés irányelv 3-7. cikk, Piaci visszaélés irányelv 3-5. cikk

²⁶ Számítógépes bűnözés irányelv 7. cikk, Pénzhamisítás irányelv 3. cikk (1) bekezdés d) pont

²⁷ Terrorizmus irányelv 7-10. cikk. Lásd: Bartkó Róbert – Sántha Ferenc: Az Európai Unió jogalkotása és hatása a terrorcselekmény hazai büntetőjogi szabályozására, in: *Ünnepi kötet Dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára* (szerk.: Karsai Krisztina – Fantoly Zsanett – Juhász Zsuzsanna – Szomora Zsolt – Gál Andor), Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2018, 94-100. o., Sántha Ferenc: A terrorcselekmény és a terrorizmus kapcsolódó egyéb bűncselekmények. in: *Fejezetek az európai büntetőjogból* (szerk.: Farkas Ákos), Bíbor Kiadó, Miskolc, 2017, 69-73. o.

²⁸ Kaiafa-Gbandi, Maria: The Importance of Core Principles of Substantive Criminal Law for a European Criminal Policy Respecting Fundamental Rights and the Rule of Law, *European Criminal Law Review*, Vol. 1/1, 2011, 31. o.

²⁹ Emberkereskedelem irányelv 2. cikk, Szexuális kizsákmányolás irányelv 3-6. cikk, Számítógépes bűnözés irányelv 3-7. cikk, Pénzhamisítás irányelv 3. cikk, Terrorizmus irányelv 3-12. cikk, Pénzmosás irányelv 3. cikk (1) bekezdés, Készpénz-helyettesítő fizetési eszköz irányelv 3-7. cikk, Piaci visszaélés

Két jogi aktus, az *emberkereskedelem elleni irányelv* és a *gyermek szexuális bántalmazása elleni irányelv* utal a *súlyos gondatlanságra* is, oly módon, hogy minősítő vagy súlyosító körülményként határozzák meg a szándékosan vagy súlyos gondatlanságból az áldozat vagy a gyermek életét veszélyeztetve történő elkövetést.³⁰ A *piaci visszaélések elleni irányelvnek* és a *pénzmosás elleni büntetőjogi küzdelemről szóló irányelvnek* pedig a preambuluma utal arra, hogy a tagállamoknak lehetőségük van a *hanyag vagy tudatos gondatlanságból* elkövetett cselekményeket is bűncselekménynek minősíteniük.³¹ A pénzmosás elleni küzdelemről szóló irányelv szövege is utal arra, hogy a tagállamok a pénzmosást akkor is büntetni rendelkezhetnek, ha az elkövető *gyanította vagy tudnia kellett volna*, hogy a vagyontárgy büntetendő cselekményből származik.³² Erre azonban természetesen a többi irányelv esetén is lehetőség van, hiszen a minimumharmonizáció biztosítja a tagállamok számára a jogot, hogy szigorúbb rendelkezéseket írjanak elő.

Kiemelést érdemel, hogy az uniós irányelvek által szabályozott bűncselekmények fogalmai a *befejezett tettesi magatartást* veszik alapul, de az egyes tagállamok büntetőjogi rendszereinek különbségei miatt az uniós jogalkotó minden esetben külön kitér a *kísérlet*, illetve a bűncselekményhez kapcsolódó *részesi magatartások* (*felbujtás, bűnsegély, bűnpártolás*) büntetendővé nyilvánítására is.³³ Az uniós irányelvek egy része a felbujtást, a bűnsegélyt és a kísérletet valamennyi büntetendő magatartás esetén bünteteni rendeli, a jogi aktusok másik része viszont – különösen a kísérlet esetén – csak a bűncselekmények egy része vonatkozásában ír elő kriminalizációs kötelezettséget. Erre a megoldásra általában abban az esetben kerülhet sor, ha az irányelvben rögzített bizonyos elkövetési magatartások vonatkozásában a kísérlet, a felbujtás vagy a bűnsegély fogalmilag is kizárt. A minimumharmonizációból eredően ugyanakkor a tagállamoknak ebben az esetben is lehetőségük van szigorúbb rendelkezéseket elfogadni, és a kísérletet vagy a tettes alapcselekményhez kapcsolódó részesi magatartásokat az irányelvekben szereplő valamennyi deliktumhoz kapcsolódóan kriminalizálni. A kísérlet és a részesi magatartások büntetendővé nyilvánítását érintően ugyanakkor problémát jelenthet, hogy ezen büntetőjogi fogalmak pontos meghatározásával az irányelvek adósak maradnak. *Egységes, autonóm uniós meghatározások hiányában* ezekre a definíciókra a *tagállamok saját és esetenként jelentős eltéréseket mutató nemzeti büntetőjogi szabályozását* kell alkalmazni. Mivel a stádiumtan és a bűncselekmény

irányelv 3-5. cikk, PIF irányelv 3-4. cikk. Érdemes kiemelni, hogy a számítógépes bűnözés irányelv a szándékosság fogalma mellett a jogosulatlan elkövetés követelményét is előírja.

³⁰ Emberkereskedelem irányelv 4. cikk (2) bekezdés c) pont, Szexuális kizsákmányolás irányelv 9. cikk f) pont

³¹ Piaci visszaélés irányelv (21) preambulumbekzdés, Pénzmosás irányelv (13) preambulumbekzdés

³² Pénzmosás irányelv 3. cikk (2) bekezdés. Ezzel kapcsolatban ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy az irányelv hivatalos magyar fordítása megtévesztő módon a tagállamok kötelezettségeként határozza meg a gondatlan pénzmosás büntetendővé nyilvánítását. Ez nyilvánvalóan ellentétben áll a preambulumból és az irányelv más nyelvű szövegváltozataival is, amelyek a tagállamok számára pusztán lehetőséget biztosítanak a gondatlan alakzat kriminalizációjára.

³³ Emberkereskedelem irányelv 3. cikk, Szexuális kizsákmányolás irányelv 7. cikk, Számítógépes bűnözés irányelv 8. cikk, Pénzhamisítás irányelv 4. cikk, Terrorizmus irányelv 14. cikk, Pénzmosás irányelv 4. cikk, Kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz irányelv 8. cikk, Piaci visszaélés irányelv 6. cikk, PIF irányelv 5. cikk

elkövetőinek szabályozása vonatkozásában a nemzeti jogrendszerek dogmatikai megközelítései jelentős eltéréseket mutatnak, egységes uniós fogalmak hiányában könnyen elképzelhető lehet, hogy ugyanaz a cselekmény az egyik államban büntetendő, míg egy másik államban büntetlen maradhat.³⁴

4. Természetes személyekkel szemben kiszabható szankciók

A *büntetőjogi szankciókat érintő minimumszabályok* vonatkozásában az uniós jogalkotó általános szabályként minden irányelvben előírja, hogy a tagállamoknak a büntetendő magatartásokat *hatékony, arányos és visszatartó erejű szankciókkal* kell büntetniük.³⁵ A *hatékonyság* követelménye azt jelenti, hogy a szankciónak alkalmasnak kell lennie a kívánt célkitűzés megvalósítására, vagyis az uniós érdekek megfelelő védelmére, illetve a generális és a speciális prevenció elérésére. Az *arányosság* feltétele alapján a kiválasztott szankciónak arányosban kell állnia a bűncselekmény súlyával, és hatásai nem haladhatják meg a cél eléréséhez szükséges mértéket. Így, ha az adott célkitűzés megvalósítására több alkalmasnak tűnő eszköz is rendelkezésre áll, az arányosság elve alapján a címzettek számára legkevésbé terhelőt kell választani. A *visszatartó erő* pedig azt a követelményt fogalmazza meg, hogy a szankciónak megfelelő elrettentő erőt kell mutatnia a jövőbeni elkövetők számára.³⁶

Az uniós irányelvek egy része bizonyos elkövetési magatartások vonatkozásában kizárólag a hatékony, arányos és visszatartó erejű szankció előírásának követelményét rögzíti, ebben az esetben a tagállamok szabadon dönthetnek a szankció neméről és annak mértékéről. A nagyobb tárgyi súlyú bűncselekmények esetén ugyanakkor már az uniós jogalkotó határozza meg az *alkalmazandó büntetés típusát és/vagy annak mértékét*. Hatékony, arányos és visszatartó erejű szankcióként az irányelvek elsődlegesen *szabadságvesztés-büntetést* írnak elő, egyes esetekben annak konkrét mértékének meghatározását a tagállamokra hagyva³⁷, más esetekben viszont a büntetési tételkeret *felső határának legkisebb*

³⁴ Vö. Di Francesco Maesa, Costanza: Directive (EU) 2017/1371 on the Fight Against Fraud to the Union's Financial Interests by Means of Criminal Law: A Missed Goal? *European Papers*, 3/2018, 1463. o., Karsai Krisztina: External Effects of the European Public Prosecutor's Office Regime, *Miskolci Jogi Szemle*, 2019/2. különszám, 465. o., Madai Sándor: Nem csalás, de ámtítás? Dogmatikai megjegyzések a PIF Irányelvhez, *Miskolci Jogi Szemle*, 2019/2. különszám, 139. o.

³⁵ Emberkereskedelem irányelv 4. cikk (4) bekezdés, Szexuális kizsákmányolás irányelv (12) preambulumbekkezdés, Számítógépes bűnözés irányelv 9. cikk (1) bekezdés, Pénzhamisítás irányelv 5. cikk (1), (5) bekezdés, Terrorizmus irányelv 15. cikk (1) bekezdés, Pénzmosás irányelv 5. cikk (1) bekezdés, Készpénz-helyettesítő fizetési eszköz irányelv 9. cikk (1) bekezdés, Piaci visszaélés irányelv 7. cikk (1) bekezdés, PIF irányelv 7. cikk (1) bekezdés

³⁶ Hecker, Bernd: *Europäisches Strafrecht*, Springer Verlag, Berlin – Heidelberg, 2012, 239-240. o., Karsai Krisztina: *Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései*, KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2004, 105-108. o.

³⁷ Pénzhamisítás irányelv 5. cikk (2) bekezdés, PIF irányelv 7. cikk (2) bekezdés

mértékét is megszabva³⁸, amelynél a nemzeti jogalkotó természetesen magasabb speciális maximumot is előírhat. A jogi aktusok a büntetési tételkeretet gyakran az elkövetési magatartások, az elkövetési értékhatár, vagy egyéb szempontok alapján differenciáltan határozzák meg. A szabadságvesztés felső határa az uniós irányelvek alapján az alábbiak szerint alakulhat:

- a) legalább egy év szabadságvesztés³⁹
- b) legalább két év szabadságvesztés⁴⁰
- c) legalább három év szabadságvesztés⁴¹
- d) legalább négy év szabadságvesztés⁴²
- e) legalább öt év szabadságvesztés⁴³
- f) legalább nyolc év szabadságvesztés⁴⁴
- g) legalább tíz év szabadságvesztés⁴⁵
- h) legalább tizenöt év szabadságvesztés⁴⁶.

A szabadságvesztés-büntetés felső határának meghatározásával kapcsolatban a gyakorlatban több esetben problémát jelent, hogy az uniós jogi aktusok a *büntetőjogi szankciókat kevésbé differenciáltan* határozzák meg, emiatt *azonos büntetési tételkeretek vonatkoznak eltérő társadalomra veszélyességgel bíró deliktumokra*. Így például a *terrorizmus elleni küzdelemről szóló irányelv* szerint a terrorista csoport tevékenységében való részvétel büntetési tételének felső határa egységesen legalább nyolc év, függetlenül attól, hogy a terrorista csoport célja pusztán terrorista cselekmények elkövetésével való fenyegetés vagy ténylegesen terrorista cselekmények elkövetése, holott a két eset társadalomra veszélyessége egyértelműen eltér egymástól.⁴⁷ Ezzel kapcsolatban ugyanakkor pozitív példát jelent a *gyermekek szexuális kizsákmányolásáról szóló irányelv*, amely az elkövetés

³⁸ Vö. Nelles, Ursula – Tinkl, Cristina – Lauchstädt, Kathrin: Strafrecht, in: *Europarecht. Handbuch für die deutsche Rechtspraxis* (Hrsg.: Schulze, Reiner – Zuleeg, Manfred – Kadelbach, Stefan), Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2010, 2316-2318. o.

³⁹ Szexuális kizsákmányolás irányelv 3. cikk (2) bekezdés, 4. cikk (4) bekezdés, 5. cikk (2)-(3) bekezdés, 6. cikk (1) bekezdés, Kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz irányelv 9. cikk (3) bekezdés

⁴⁰ Szexuális kizsákmányolás irányelv 3. cikk (3) bekezdés, 4. cikk (2), (4), (7) bekezdés, 5. cikk (4)-(5) bekezdés, Számítógépes bűnözés irányelv 9. cikk (2) bekezdés, Kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz irányelv 9. cikk (2), (5) bekezdés, Piaci visszaélés irányelv 7. cikk (3) bekezdés

⁴¹ Szexuális kizsákmányolás irányelv 3. cikk (5) bekezdés i)-ii) pont, 5. cikk (6) bekezdés, Számítógépes bűnözés irányelv 9. cikk (3) bekezdés, Kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz irányelv 9. cikk (4) bekezdés

⁴² Pénzmosási irányelv 5. cikk (2) bekezdés, Piaci visszaélés irányelv 7. cikk (2) bekezdés, PIF irányelv 7. cikk (3) bekezdés

⁴³ Emberkereskedelem irányelv 4. cikk (1) bekezdés, Szexuális kizsákmányolás irányelv 3. cikk (4)-(6) bekezdés, 4. cikk (2)-(3), (5)-(7) bekezdés, Számítógépes bűnözés irányelv 9. cikk (4) bekezdés, Pénzhamisítás irányelv 5. cikk (4) bekezdés, Kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz irányelv 9. cikk (6) bekezdés

⁴⁴ Szexuális kizsákmányolás irányelv 3. cikk (5) bekezdés i)-ii) pont, 4. cikk (3), (5) bekezdés, Pénzhamisítás irányelv 5. cikk (3) bekezdés, Terrorizmus irányelv 15. cikk (3) bekezdés

⁴⁵ Emberkereskedelem irányelv 4. cikk (2) bekezdés, Szexuális kizsákmányolás irányelv 3. cikk (5) bekezdés iii) pont, (6) bekezdés, 4. cikk (6) bekezdés

⁴⁶ Terrorizmus irányelv 15. cikk (3) bekezdés

⁴⁷ Terrorizmus irányelv 2. cikk 3. pont, 4. cikk, 15. cikk (3) bekezdés. Vö. Nagy Ferenc – Karsai Krisztina: A kerethatározat, *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2003/1-2, 22. o.

magatartásokat kellő részletességgel definiálja, és valamennyi elkövetési magatartáshoz külön – egy- és tízéves felső határ közötti – büntetési tételt társít.⁴⁸

A szabadságvesztés mellett az uniós normák kivételesen *egyéb szankciókat* is meghatározhatnak. Így például a *gyermekek szexuális kizsákmányolásáról szóló irányelv* kimondja, hogy az ismételt elkövetés kockázatának elkerülése érdekében előírható legalább az olyan szakmai tevékenységek gyakorlásától való átmeneti vagy végleges eltiltás, amelyek a gyermekekkel való közvetlen és rendszeres kapcsolattartással járnak.⁴⁹ A *pénzmosás elleni küzdelemről szóló irányelv* pedig lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy szükség esetén a szabadságvesztés mellett további szankciókat vagy intézkedéseket alkalmazzanak, ezek fajtáit azonban nem határozza meg, hanem a tagállamokra bízta.⁵⁰ Végezetül említést érdemel, hogy az uniós jogi aktusok többsége kötelező jelleggel előírja a tagállamoknak a *bűncselekmények elkövetéséhez vagy az abban való közreműködéshez felhasznált vagy felhasználni szándékozott eszközök, valamint az ebből származó valamennyi bevétel, jövedelem befagyasztását, lefoglalását és elkobzását*.⁵¹

Az uniós normák gyakran meghatároznak olyan eseteket is, amelyek a szankciók megállapítása során *minősítő/súlyosító* vagy *enyhítő körülménynek* tekinthetők.⁵² Az alapeseti bűncselekményi tényálláshoz képest *súlyosabb megítélést* maga után vonó eseteket ugyanakkor egyes irányelvek *minősítő körülménynek* tekintik, amikhez az alapesethez képest magasabb szankciót is kapcsolnak⁵³, mások viszont pusztán ún. *súlyosító körülményként* definiálják őket, amelyeket az ítélelhozatal során a jogalkalmazóknak nem feltétlenül kell figyelembe venniük.⁵⁴ E kettősség egyrészt indokolatlan különbségtétellel jár, másrészt a súlyosító körülmények normaszövegbe történő foglalása nem egyeztethető össze egyes tagállamok büntetőjogi dogmatikájával. Emiatt helyesebb volna, ha az uniós jogalkotó ezeket egységesen minősítő körülményként szabályozná.

Az uniós irányelvek értelmében *minősítő, illetve súlyosító körülménynek* tekinthető például a szervezett bűnözés elleni küzdelemről szóló kerethatározat szerinti bűnszervezet⁵⁵ keretében történő elkövetés⁵⁶, a különösen kiszolgáltatott

⁴⁸ Szexuális kizsákmányolás irányelv 3-6. cikk

⁴⁹ Szexuális kizsákmányolás irányelv 10. cikk

⁵⁰ Pénzmosási irányelv 5. cikk (3) bekezdés

⁵¹ Emberkereskedelem irányelv 7. cikk, Szexuális kizsákmányolás irányelv 11. cikk, Terrorizmus irányelv 20. cikk (2) bekezdés, Pénzmosási irányelv 9. cikk, PIF irányelv 10. cikk

⁵² Klip: i.m. 321-329. o.

⁵³ Emberkereskedelem irányelv 4. cikk (2) bekezdés, Számítógépes bűnözés irányelv 9. cikk (4) bekezdés, Kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz irányelv 9. cikk (6) bekezdés

⁵⁴ Emberkereskedelem irányelv 4. cikk (3) bekezdés, Szexuális kizsákmányolás irányelv 9. cikk, Számítógépes bűnözés irányelv 9. cikk (5) bekezdés, Terrorizmus irányelv 15. cikk (4) bekezdés, Pénzmosás irányelv 6. cikk, PIF irányelv 8. cikk

⁵⁵ A bűnszervezet alatt olyan, kettőnél több személyből álló, hosszabb időre létrejött szervezett csoportot kell érteni, amely összehangoltan működik, és amelynek célja az, hogy legalább négy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy szabadságelvonással járó intézkedéssel vagy annál szigorúbb szankcióval büntetendő bűncselekményeket kövessen el közvetlen vagy közvetett pénzügyi vagy egyéb anyagi haszonszerzés érdekében. Lásd: A Tanács 2008/841/IB kerethatározata (2008. október 24.) a szervezett bűnözés elleni küzdelemről [HL L 300., 2008. 11. 11., 42-45.]

⁵⁶ Emberkereskedelem irányelv 4. cikk (2) bekezdés b) pont, Szexuális kizsákmányolás irányelv 9. cikk d) pont, Számítógépes bűnözés irányelv 9. cikk (4) bekezdés a) pont, Pénzmosási irányelv 6. cikk (1)

személy (így különösen a gyermekkorú személy) sérelmére történő elkövetés⁵⁷, a szándékosan vagy súlyos gondatlanságból az áldozat (a gyermek) életét veszélyeztetve történő elkövetés⁵⁸, a több személy általi együttes elkövetés⁵⁹, a korábban hasonló jellegű bűncselekmény miatt már elítélt személy általi elkövetés⁶⁰, vagy a súlyos kárt okozva vagy jelentős vagyonra történő elkövetés⁶¹. *Enyhítő körülmény* a Lisszaboni Szerződés után elfogadott jogi aktusok közül egyedül a terrorizmus elleni küzdelemlről szóló irányelvben jelenik meg. Eszerint a büntetések enyhítésére van lehetőség, ha az elkövető felhagy a terrorista tevékenységgel és a közigazgatási vagy az igazságügyi hatóságoknak olyan információkat szolgáltat, amelyeket azok egyébként nem tudnának megszerezni, ezzel segítve őket a bűncselekmény következményeinek megakadályozásában vagy enyhítésében, a többi elkövető személyazonosságának megállapításában vagy azok bíróság elé állításában, bizonyítékok megszerzésében vagy további bűncselekmények elkövetésének megakadályozásában.⁶²

5. Jogi személyek felelőssége és a velük szemben kiszabható szankciók

A természetes személyek szankcionálása mellett az uniós irányelvek a *jogi személyek felelősségének* kérdéséről, és a velük szemben alkalmazható *szankciók típusairól* is rendelkeznek. Ezekben a kérdésekben az uniós irányelvek szinte szó szerint azonos szabályokat tartalmaznak.

Az uniós büntetőjogi jogalkotás a *jogi személyek felelősségre vonásának* két esetét különíti el. A jogi személy felelőssége egyrészt akkor állapítható meg, ha a bűncselekményt akár *saját nevében*, akár a *jogi személy valamely szervének tagjaként* eljárva a *jogi személy javára* olyan személy követte el, aki a jogi személyen belül *vezető tisztséget* tölt be, amely a jogi személy képviselőjére való jogosultságon, a jogi személy nevében történő döntéshozatalra irányuló jogosultságon vagy a jogi személyen belüli ellenőrzés gyakorlásának jogkörén alapulhat. A jogi személy másrészt akkor vonható felelősségre, amennyiben a *vezető tisztséget betöltő személy által gyakorolt felügyelet vagy ellenőrzés hiánya* tette lehetővé, hogy a neki alárendelt személy az érintett jogi személy javára a bűncselekményt elkövetesse. A jogi aktusok kiemelik továbbá, hogy a jogi személy felelőssége a bűncselekményt tettesként, felbujtóként vagy bűnsegédként elkövető természetes személy elleni büntetőeljárás lefolytatását nem zárja ki.⁶³

bekezdés a) pont, Kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz irányelv 9. cikk (6) bekezdés, PIF irányelv 8. cikk

⁵⁷ Emberkereskedelem irányelv 4. cikk (2) bekezdés a) pont, Terrorizmus irányelv 15. cikk (4) bekezdés

⁵⁸ Emberkereskedelem irányelv 4. cikk (2) bekezdés c) pont, Szexuális kizsákmányolás irányelv 9. cikk f) pont

⁵⁹ Szexuális kizsákmányolás irányelv 9. cikk c) pont

⁶⁰ Szexuális kizsákmányolás irányelv 9. cikk e) pont

⁶¹ Számítógépes bűnözés irányelv 9. cikk (4) bekezdés b) pont, Pénzmosási irányelv 6. cikk (2) bekezdés a) pont

⁶² Terrorizmus irányelv 16. cikk

⁶³ Emberkereskedelem irányelv 5. cikk, Szexuális kizsákmányolás irányelv 12. cikk, Számítógépes bűnözés irányelv 10. cikk, Pénzhamisítás irányelv 6. cikk, Terrorizmus irányelv 17. cikk, Pénzmosás irányelv 7.

A jogi személyek felelősségével kapcsolatos fontos utalni arra, hogy az uniós dokumentumok minden esetben a tagállamokra hagyják annak megválasztását, hogy a jogi személyeket milyen típusú felelősség terheli. Az uniós normák ugyanis kizárólag a *jogi személyek szankcionálási kötelezettségét* írják elő a nemzeti jogalkotók számára, viszont nem tartalmazzak utalást arra nézve, hogy ez milyen formában, büntetőjogi vagy más (polgári vagy közigazgatási) szankciók útján történjen. Az uniós jogalkotó tehát minden esetben a tagállamokra bízta, hogy a nemzeti jogukkal összhangban a jogi személyek felelősségét milyen eszközökkel biztosítják

A *jogi személyekkel szemben alkalmazható szankciókat* érintően az uniós dokumentumok – a természetes személyeket érintő jogkövetkezményekhez hasonlóan – általános szabályként rögzítik, hogy a tagállamoknak a jogi személyekkel szemben *hatékony, arányos és visszatartó erejű* szankciókat kell előírniuk. Alkalmazható szankcióként az irányelvek – példálózó felsorolással – az alábbi szankciókat határozzák meg:

- a) büntetőjogi vagy nem büntetőjogi pénzbüntetések vagy bírságok,
- b) állami kedvezményekből és támogatásokból való kizárás,
- c) gazdasági, kereskedelmi, üzleti tevékenységek gyakorlásától való ideiglenes vagy végleges eltiltás,
- d) bírósági felügyelet alá helyezés,
- e) bíróság által elrendelt végelszámolás, felszámolás vagy megszüntetés,
- f) bűncselekmény elkövetésére használt létesítmények ideiglenes vagy végleges bezárása,
- g) közfinanszírozásból való ideiglenes vagy végleges kizárás, ideértve a közbeszerzési eljárásokat, a vissza nem térítendő támogatásokat és a koncessziókat.⁶⁴

A jogi személyek szankcionálásával kapcsolatban érdemes utalna arra, hogy bár ezt valamennyi uniós irányelv előírja, ez nem minden esetben tűnik indokoltnak. Vannak ugyanis olyan bűncselekmények, például a gyermekek szexuális kizsákmányolása vagy egyes terrorista tevékenységekhez kapcsolódó bűncselekmények, mint a terroristák toborzása vagy a terrorizmus céljából történő utazás, ahol a *jogi személy nevében és javára történő elkövetés fogalmilag is kizárt*.

cikk, Készpénz-helyettesítő fizetési eszköz irányelv 10. cikk, Piaci visszaélés irányelv 8. cikk, PIF irányelv 6. cikk

⁶⁴ Emberkereskedelem irányelv 6. cikk, Szexuális kizsákmányolás irányelv 13. cikk, Számítógépes bűnözés irányelv 11. cikk, Pénzhamisítás irányelv 7. cikk, Terrorizmus irányelv 18. cikk, Pénzmosás irányelv 8. cikk, Készpénz-helyettesítő fizetési eszköz irányelv 11. cikk, Piaci visszaélés irányelv 9. cikk, PIF irányelv 9. cikk. Érdemes utalni arra, hogy a felsorolt hét szankció-típusból az első hatot valamennyi irányelv tartalmazza, a közfinanszírozásból való ideiglenes vagy végleges kizárás ugyanakkor újabb büntetőjogi irányelvekben (a pénzmosásról, a készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel elkövetett bűncselekményekről és a pénzügyi érdekeket sértő csalásokról szóló irányelvben) jelenik meg.

6. A büntető eljárásjogot, a bűnügyi együttműködést érintő szabályok és egyéb kérdések

A büntető eljárásjogi rendelkezések közül kiemelés érdemel a *joghatóság szabályozása*, hiszen ez valamennyi uniós irányelvben megjelenik. A joghatóságot érintően az uniós irányelvek alapvetően a *területi elvből* és az *aktív személyi elvből* indulnak ki, vagyis abban az esetben kötelezik a tagállamokat joghatóságuk megállapítására, ha az adott bűncselekményt részben vagy egészben az állam területén követték el, illetve, ha az elkövető az adott állam állampolgára. Ezenkívül az uniós jogi aktusok egyéb olyan okokat is meghatároznak, amelyek esetén a tagállamok – kötelező vagy fakultatív jelleggel – kiterjeszthetik joghatóságukat az adott deliktumra.⁶⁵ A joghatóság tekintetében a legtovább a *terrorizmus elleni küzdelemről szóló irányelv* megy el, amely – az univerzális büntetőhatalom elve alapján – általános jelleggel megengedi a tagállamoknak, hogy a joghatóságukat kiterjesszék a másik tagállam területén elkövetett bűncselekményre, még akkor is, ha semmilyen más kapcsolóelv nem merül fel az ügyben.⁶⁶

A bűncselekményi tényállások és a büntetőjogi szankciók mellett az uniós irányelvek – a szabályozási tárgykörük jellemzőire is figyelemmel – több más olyan kérdésről is rendelkeznek, amelyek a *büntetőjog általános részét*, a *büntető eljárásjogot* vagy a *bűnügyi együttműködést* érintik. Így a büntetőjogi tárgyú másodlagos jogforrásokban találhatunk rendelkezéseket a *bűncselekmények felderítéséhez szükséges hatékony nyomozási eszközök biztosításának kötelezettségéről*⁶⁷, a *tagállamok közötti, valamint a tagállamok és az uniós intézmények közötti együttműködésről és információcseréről*⁶⁸, a *bűncselekmények áldozatává vált személyek jogairól, védelméről, a nekik nyújtott segítségről és támogatásról*⁶⁹, a *bűncselekmény megelőzését célzó intézkedésekről*⁷⁰, a *jogellenes cselekményeket tartalmazó, azt terjesztő, vagy azok elkövetésére való nyilvános uszításnak minősülő weboldalak, online tartalmak azonnali eltávolítására irányuló intézkedésekről*⁷¹, vagy a *bűncselekménnyel összefüggésben jogtalanul kifizetett összegek visszafizettetéséről és a meg nem fizetett hozzáadottérték-adó megfizettetéséről*⁷². E körben kiemelés érdemel az *Európai Unió pénzügyi érdekeit*

⁶⁵ Emberkereskedelem irányelv 10. cikk, Szexuális kizsákmányolás irányelv 17. cikk, Számítógépes bűnözés irányelv 12. cikk, Pénzhamisítás irányelv 8. cikk, Terrorizmus irányelv 19. cikk, Pénzmosás irányelv 10. cikk, Kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz irányelv 12. cikk, Piaci visszaélés irányelv 10. cikk, PIF irányelv 11. cikk

⁶⁶ Terrorizmus irányelv 19. cikk (1) bekezdés utolsó mondat

⁶⁷ Emberkereskedelem irányelv 9. cikk (4) bekezdés, Szexuális kizsákmányolás irányelv 15. cikk (3) bekezdés, Pénzhamisítás irányelv 9. cikk, Terrorizmus irányelv 20. cikk (1) bekezdés, Pénzmosás irányelv 11. cikk, Kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz irányelv 13. cikk (1) bekezdés

⁶⁸ Számítógépes bűnözés irányelv 13. cikk, Kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz irányelv 14-15. cikk, PIF irányelv 15. cikk

⁶⁹ Emberkereskedelem irányelv 11-17. cikk, Szexuális kizsákmányolás irányelv 18-20. cikk, Terrorizmus irányelv 24-26. cikk, Kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz irányelv 16. cikk

⁷⁰ Emberkereskedelem irányelv 18-19. cikk, Szexuális kizsákmányolás irányelv 21-24. cikk, Kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz irányelv 17. cikk

⁷¹ Szexuális kizsákmányolás irányelv 25. cikk, Terrorizmus irányelv 21. cikk

⁷² PIF irányelv 13. cikk

sértő családokról szóló irányelv, amely a büntetőjogi tárgyú jogi aktusok közül egyedülként rendelkezik az *Európai Unió pénzügyi érdekeit érintő bűncselekmények elévüléséről* is.⁷³

7. Az uniós büntetőjog-alkotás és büntetőpolitika tendenciái

A Lisszaboni Szerződés széleskörű jogalkotási hatáskörökkel ruházta fel az Európai Uniót, amely következtében kiterjedt uniós büntető-jogalkotás kezdődött meg. Ezzel párhuzamosan megindult egy folyamat, amely az *uniós büntetőjogi jogalkotás harmonizációját, koherenciájának növelését, a büntetőjogi alapelvek lefektetését*, és ezáltal egy *uniós szinten egységes(ebb) büntetőpolitika megalapozását* célozza. Ennek a folyamatnak az előzményét a 2009-ben kiadott Európai Büntetőpolitika Manifesztuma⁷⁴ jelentette, amely mintájára a Tanács⁷⁵, az Európai Bizottság⁷⁶ és az Európai Parlament⁷⁷ több büntetőpolitikai tárgyú dokumentumot is elfogadott. Ezek a dokumentumok felvázolják az uniós büntetőjogi jogalkotás során alkalmazandó *büntetőjogi alapelveket*, valamint iránymutatást adnak az *uniós büntetőjogi rendelkezések elfogadhatóságának és tartalmának egyes kérdéseit* illetően. A Manifesztum és az uniós intézmények iránymutatásai hatására egyértelműen megfigyelhető az *uniós jogi aktusok koherenciájának növekedése*, a büntetőjogi irányelvek hasonló szerkezeti és tartalmi sémát követnek, ami egyértelműen megkönnyíti mind a jogalkotást, mind pedig a jogalkalmazást és a jogértelmezést.

A pozitív folyamatok mellett ugyanakkor nem lehet szó nélkül elmenni amellett, hogy bizonyos problémákat a Lisszaboni Szerződéssel kialakuló uniós büntetőpolitika sem tudott kiküszöbölni, így az uniós büntetőjogi jogalkotásban továbbra is megfigyelhetők *negatív tendenciák*.

A legnagyobb aggodalomra az uniós szinten – is – megfigyelhető *fokozódó büntetőjogi repressziós tendencia* adhat okot. Ez leginkább akkor figyelhető meg, ha összehasonlítjuk a Lisszaboni Szerződést követően elfogadott irányelveket a korábbi *azonos tárgyú III. pilléres jogi aktusokkal*. A kerethatározatokat felváltó irányelvek ugyanis általában kisebb-nagyobb mértékben szigorítottak a korábbi rendelkezéseken. E körben fontos leszögezni, hogy az Európai Unió büntetőjogi jogharmonizációs tevékenységének növekedése önmagában még nem tekinthető negatív tendenciának, hiszen a határokon átnyúló bűncselekmények elleni hatékony

⁷³ PIF irányelv 12. cikk

⁷⁴ A 2008-ban 10 tagállam 14 büntetőjogásza által Münchenben megalapította az *European Criminal Policy Initiative* (ECPI) csoport által kidolgozott Európai Büntetőpolitika Manifesztuma a Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik folyóirat 12/2009. számában jelent meg német, angol, francia, spanyol, olasz, görög és román nyelveken. A dokumentum magyar fordítását lásd: Karsai Krisztina: Az európai kriminálpolitika megszületése, *Európai Jog*, 2012/3, 9-18. o.

⁷⁵ A Tanács következtetései a Tanács büntetőjogi tanácskozásait irányító mintarendelkezésekről [16542/2/09., REV 2, 2009. 11. 27.]

⁷⁶ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Az uniós büntetőpolitika létrehozása: az uniós szakpolitikák hatékony végrehajtásának biztosítása a büntetőjog útján [COM(2011) 573., 2011. 09. 20.]

⁷⁷ Az Európai Parlament 2012. május 22-i állásfoglalása a büntetőjog uniós megközelítéséről [2010/2310(INI) – P7_TA(2012) 208., 2012. 05. 22.]

fellépés biztosítása és a szupranacionális jogtárgyak védelme érdekében szükség van az egységes uniós szabályozásra. Az igazi problémát ezzel kapcsolatban az jelenti, hogy a Lisszaboni Szerződés utáni jogalkotás a büntetőjogi felelősség előrehozatalával több esetben már olyan magatartások kriminalizálását is előírja, amely indokoltsága a fenti szempont alapján se mindig védhető. A kiszabható szankciók terén szintén *jelentősen szigorodás* figyelhető meg, hiszen míg a kerethatározatok nem minden esetben határozták meg a szankciók felső határát és gyakran megelégedtek a hatékony, arányos és visszatartó erejű szankciók követelményének előírásával, a tagállamokra bízva a büntetési tételkeret konkrét megállapítását, addig az irányelvek szinte minden esetben meghatározzák a szabadságvesztés-büntetés felső határának legkisebb mértékét is, általában szigorúbban, mint ahogy azt a korábbi kerethatározatok tették. Az irányelvek nagy része a minősítő és/vagy súlyosító körülmények körét is kibővítette. A represszió erősödése ugyanakkor egy komplex problémának tekinthető, hiszen a büntetőjogi fenyegetettség és a szankciók kibővítése közvetett módon más alapelvek sérelmét is maga után vonhatja.

Fontos kiemelni, hogy bár a formálódó uniós büntetőpolitika hatására jelentősen megnövekedett az uniós büntetőjogi normák vertikális és horizontális koherenciája, hiányosságok azonban ezzel kapcsolatban is megfigyelhetők. Az uniós büntetőjog horizontális koherenciája különösen akkor sérülhet, amennyiben egy adott deliktumot több jogi aktus is szabályoz. Ilyen bűncselekmény például a *pénzmosás*, hiszen ezzel a deliktummal kapcsolatban az Európai Unió jelenleg hatályos – V. pénzmosási irányelvvel⁷⁸ módosított – *IV. pénzmosás elleni preventív irányelv*⁷⁹, a *pénzmosás elleni büntetőjogi fellépésről szóló irányelv*, valamint a *pénzügyi érdekeket sértő csalásokról szóló irányelv* is tartalmaz rendelkezéseket. A pénzmosás többszintű szabályozása ugyanakkor számos esetben inkoherenciát idézett elő, amely mind a bűncselekményi tényállások, mind pedig a büntetőjogi szankciók vonatkozásában megfigyelhető.⁸⁰ Mindez nagy terhet ró a nemzeti jogalkotóra, hogy az uniós jog implementációja során olyan tagállami szabályozást alakítson ki, amely maradéktalanul megfelel valamennyi uniós normának.⁸¹ A széttagolt és inkoherens

⁷⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/843 irányelve (2018. május 30.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről szóló (EU) 2015/849 irányelv, valamint a 2009/138/EK és a 2013/36/EU irányelv módosításáról [HL L 156., 2018. 06. 19., 43-74.] (A továbbiakban: V. pénzmosási irányelv)

⁷⁹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/849 irányelve (2015. május 20.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről, a 648/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról, valamint a 2005/60/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv és a 2006/70/EK bizottsági irányelv hatályon kívül helyezéséről [HL L 141., 2015. 06. 05., 73-117.] (A továbbiakban: IV. pénzmosási irányelv)

⁸⁰ Bővebben lásd: Kert, Robert: The need for implementation in the areas of money laundering, corruption and misappropriate use of funds, in: *Criminal Law Aspects of the Protection of the Financial Interests of the European Union – with particular emphasis on the national legislation on tax fraud, corruption, money laundering and criminal compliance with reference to cybercrime* (ed.: Farkas Ákos – Dannecker, Gerhard – Jacsó Judit), Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2019, 223-228; Udvarhelyi Bence: Gondolatok az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről szóló irányelv hiányosságairól. *Miskolci Jogi Szemle*, 2021/3. különszám, 651-655. o.

⁸¹ Vö. Kert: i.m. 227.

uniós szabályozás azzal a veszéllyel járhat, hogy a bűncselekmények megítélése – az implementáló nemzeti normától függően – eltérő lehet. Ez pedig *indokolatlan különbségtételt, és a jogi védelem eltérő szintjét* eredményezheti.

Az uniós büntetőjog és büntetőpolitika folyamatosan fejlődik, ezzel párhuzamosan az uniós jogalkotónak is egyre inkább figyelembe kell vennie az uniós jogalkotást befolyásoló büntetőjogi alapelveket. Az említett negatív tendenciák természetesen önmagában még nem sérti az uniós büntetőjog legitimitását, azonban ezen veszélyek figyelmen kívül hagyása végső soron egy elfogadhatatlan, az alapvető szabadságjogokkal és büntetőjogi tradíciókkal ellentmondó uniós büntetőjoghoz vezethet.⁸² Az uniós büntetőjogi jogalkotás folyamatos fejlesztése érdekében e kihívásokra a jövő uniós büntetőpolitikájának kell választ találnia.

Irodalomjegyzék

- Asp, Petter: *The Substantive Criminal Law Competence of the EU*, Jure Bokhandel, Stockholm, 2012.
- Bartkó Róbert – Sántha Ferenc: Az Európai Unió jogalkotása és hatása a terrorcselekmény hazai büntetőjogi szabályozására, in: *Ünnepi kötet Dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára* (szerk.: Karsai Krisztina – Fantoly Zsanett – Juhász Zsuzsanna – Szomora Zolt – Gál Andor), Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2018.
- Böse, Martin: Justizielle Zusammenarbeit in Strafsachen, in: EU-Kommentar (Hrsg.: Schwarze, Jürgen), Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2012.
- Böse, Martin: Kompetenzen der Union auf dem Gebiet des Straf- und Strafverfahrensrechts, in: *Europäisches Strafrecht mit polizeilicher Zusammenarbeit* (Hrsg.: Böse, Martin), Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2013. https://doi.org/10.5771/9783845258393_149
- Csonka Péter – Landwehr, Oliver: 10 Years after Lisbon – How “Lisbonised” is the Substantive Criminal Law in the EU? *Eucrim – The European Criminal Law Associations’ Forum*, 4/2019 <https://doi.org/10.30709/eucrim-2019-023>
- Di Francesco Maesa, Costanza: Directive (EU) 2017/1371 on the Fight Against Fraud to the Union’s Financial Interests by Means of Criminal Law: A Missed Goal? *European Papers*, 3/2018.
- Dorra, Fabian: *Strafrechtliche Legislativkompetenzen der Europäischen Union. Eine Gegenüberstellung der Kompetenzlage vor und nach dem Vertrag von Lissabon*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2013. <https://doi.org/10.5771/9783845247519>
- Hecker, Bernd: *Europäisches Strafrecht*, Springer Verlag, Berlin – Heidelberg, 2012. <https://doi.org/10.1007/978-3-642-30953-3>
- Hollán Miklós: Az anyagi büntetőjog harmonizációja, in: *Az EU mint a szabadság, a biztonság és a jog térsége. Magyarország az Európai Unióban*

⁸² Lásd: az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma II.7. fejezet

- 2004-2014 (szerk.: Hollán Miklós), Nemzeti Közszerológati Egyetem, Nemzetközi Intézet, Budapest, 2014.
- Kaiafa-Gbandi, Maria: The Importance of Core Principles of Substantive Criminal Law for a European Criminal Policy Respecting Fundamental Rights and the Rule of Law, *European Criminal Law Review*, Vol. 1/1, 2011. <https://doi.org/10.5235/219174411798862640>
 - Karsai Krisztina: *Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései*, KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2004.
 - Karsai Krisztina: Büntetőjogi jogközelítés az Európai Unióban, in: *Az európai büntetőjog kézikönyve* (szerk.: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin), Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
 - Karsai Krisztina: Az európai kriminálpolitika megszületése, *Európai Jog*, 2012/3.
 - Karsai Krisztina: The legality of criminal law and the new competences of the TFEU, *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsgenomik*, 1/2016.
 - Karsai Krisztina: External Effects of the European Public Prosecutor's Office Regime, *Miskolci Jogi Szemle*, 2019/2. különszám
 - Kert, Robert: Die Angleichung von Strafen in der Europäischen Union, *Miskolci Jogi Szemle*, 2019/2. különszám
 - Kert, Robert: The need for implementation in the areas of money laundering, corruption and misappropriate use of funds, in: *Criminal Law Aspects of the Protection of the Financial Interests of the European Union – with particular emphasis on the national legislation on tax fraud, corruption, money laundering and criminal compliance with reference to cybercrime* (ed.: Farkas Ákos – Dannecker, Gerhard – Jacsó Judit), Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2019.
 - Killmann, Bernd-Roland: Systematisierung, in: *Europäisches Strafrecht* (Hrsg.: Sieber, Ulrich – Satzger, Helmut – von Heintschel-Heinegg, Bernd), Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2014.
 - Klip, André: *European Criminal Law. An Integrative Approach*, Intersentia Publishing, Cambridge – Antwerp – Portland, 2012.
 - Madai Sándor: Nem csalás, de ámtás? Dogmatikai megjegyzések a PIF Irányelvhez, *Miskolci Jogi Szemle*, 2019/2. különszám
 - Miettinen, Samuli: *Criminal Law and Policy in the European Union*, Routledge, London – New York, 2013. <https://doi.org/10.4324/9780203077337>
 - Mitsilegas, Valsamis: *EU Criminal Law*, Hart Publishing, Oxford – Portland, 2009.
 - Nagy Ferenc – Karsai Krisztina: A kerethatározat, *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2003/1-2.
 - Nelles, Ursula – Tinkl, Cristina – Lauchstädt, Kathrin: Strafrecht, in: *Europarecht. Handbuch für die deutsche Rechtspraxis* (Hrsg.: Schulze, Reiner – Zuleeg, Manfred – Kadelbach, Stefan), Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2010.
 - Peers, Steve: *EU Justice and Home Affairs Law*, Oxford University Press, Oxford – New York, 2016. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198776840.001.0001>

-
- Safferling, Christoph: *Internationales Strafrecht. Strafanwendungsrecht – Völkerstrafrecht – Europäisches Strafrecht*, Springer Verlag, Heidelberg – Dordrecht – London – New York, 2011.
 - Sántha Ferenc: A terrorcselekmény és a terrorizmus kapcsolódó egyéb bűncselekmények. in: *Fejezetek az európai büntetőjogból* (szerk.: Farkas Ákos), Bíbor Kiadó, Miskolc, 2017.
 - Satzger, Helmut: *Internationales und Europäisches Strafrecht. Strafanwendungsrecht – Europäisches Straf- und Strafverfahrensrecht – Völkerstrafrecht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2016.
 - Satzger, Helmut: The Harmonisation of Criminal Sanctions in the European Union. A New Approach, *Eucrim – The European Criminal Law Associations’ Forum*, 2/2019. <https://doi.org/10.30709/eucrim-2019-007>
 - Schermuly, Katharina: *Grenzen funktionaler Integration: Anforderungen an die Kontrolle europäischer Strafgesetzgebung durch den EuGH*, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 2013.
 - Udvarhelyi Bence: Gondolatok az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről szóló irányelv hiányosságairól. *Miskolci Jogi Szemle*, 2021/3. különszám
<https://doi.org/10.32980/MJSz.2021.5.1501>
-
-